

passing deed dit advies een eind opschuiven in de richting van het advies dat de modernen op tafel legden.

Het advies van moderne zijde schetst als enig alternatief voor herstel van een eenstemmig belijdende kerk kerksplitsing onder handhaving van een genootschappelijke band tussen de verschillende 'kerken', waarbij aan allen volledige vrijheid van ontwikkeling wordt gegeven, zodat geen enkele minderheid door een meerderheid kan worden verdrukt. Realisering daarvan zou moeten geschieden door facultatieve kerspelvorming. Onder kerspelen verstond men zich vrijelijk vormende verenigingen van geestverwanten, die autonoom zijn behoudens de algemene genootschappelijke bepalingen. Het kerkverband blijft daarbij bestaan voor zover nodig is voor de behartiging van de gemeenschappelijke belangen,, die dan in hoofdzaak van administratieve en financiële aard zijn. De kracht van dit plan lag ongetwijfeld in zijn realisme. Het ging uit, zoals de makers benadrukten, van de feitelijke toestand. Een sterk punt was dat het advies ruimte liet aan de orthodoxen op hun eigen manier kerk te zijn binnen het kerkverband van het genootschap. Dit plan bood werkelijk een *modus vivendi* op langere termijn. Van doorvoering kon worden verwacht, dat scheuring zou kunnen voorkomen worden. Van de kant van de orthodox-confessionele richting ondervond dit advies krachtige bestrijding. Die zag in een kerk zonder confessionele samenbinding ontbinding van de historische kerk. Het kerspelplan veronderstelde bovendien een bewuste keuze van de gemeenteleden voor een bepaald kerspel. Een groot deel van de mensen zou door gebrek aan belangstelling daartoe niet komen en tussen de kaai en het schip raken. De confessionelen voorzagen dat uitvoering van dit plan het einde van de volkskerk zou betekenen. Voor geen enkel advies kon in de commissie een meerderheid worden gevonden. Daarom besloot ze alle vier de adviezen aan de Synode voor te leggen. Het rapport werd in een buitengewone vergadering (1873/74) behandeld. Het eerste advies, dat van de orthodoxe richting, werd met algemene stemmen verworpen. Het derde advies, dat van de moderne zijde, kreeg wel steun, maar werd te radikaal bevonden. Een meerderheid werd gevonden voor de hoofdgedachte van het tweede advies, de bescherming der minderheden. Een commissie kreeg de opdracht die uit te werken. Haar voorstellen werden uiteindelijk afgestemd door de Provinciale Kerkbesturen.

De jaren na 1874 brachten nog vele voorstellen tot reorganisatie, die alle een herhaling met variaties boden van wat in 1873 en